

ного капіталу в модернізацію інфраструктури туризму. Україна має великі, а головне реальні, перспективи розвитку туристичної галузі, тому вона може і повинна зайняти одне з чільних місць серед країн – світових туристичних лідерів.

Для ефективності використання природних рекреаційних ресурсів необхідно вдосконалити еколого–економічну класифікацію природних рекреаційних ресурсів та систему показників для оцінки їх використання. Дослідження стану використання рекреаційних ресурсів та аналіз показники господарської діяльності суб'єктів рекреаційного природокористування та санаторно–курортної сфери дає можливість розробити стратегію економічного розвитку регіону при застосуванні адміністративних та економічних інструментів регулювання використання природних рекреаційно–туристичних ресурсів.

З метою удосконалення планування і економічного стимулювання ефективного використання природного рекреаційного потенціалу необхідно вдосконалити класифікацію природних рекреаційних ресурсів. Природні рекреаційні ресурси поділити на групи за видовими ознаками, критеріями вичерпності, особливостями екологічного і економічного призначення та територіального розташування. Для оцінки рекреаційно–туристичного потенціалу необхідно здійснити систематизацію показників, які характеризують кількісні та якісні параметри природних рекреаційних ресурсів і дають змогу оцінити їх запаси, якість, інтенсивність та ефективність використання [3].

Висновки

Якісні параметри використання природних рекреаційних ресурсів необхідно оцінювати за показниками, що враховують соціально–економічні показники, а також за показниками, які характеризують організацію і облаштування рекреаційного природокористування. Ефективність використання природних рекреаційних ресурсів характеризується показниками, які визначаються відношенням економічного,

соціального ефектів від користування окремими компонентами природно–рекреаційного потенціалу до його потенційних можливостей.

Література

1. Долішній М.І. Регіональна політика: методологія, методи, практика / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп. ред.). – Л., 2007. – 719 с.
2. Збірник наукових праць за матеріалами доповідей міжнародної науково–практичної конференції «Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми», Львів, 21–23 травня 2008 р. / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп. ред.). – Л.: [Ін–т регіон. досліджень], 2008. – 428 с.
3. Долішній М.І., Кравців В. С., Колодійчук І. А. Карпатський регіон: сучасний стан, проблеми, перспективи сталого розвитку / Інститут регіональних досліджень НАН України / М.І. Долішній (відп. ред.), В.С. Кравців, І.А. Колодійчук. – Л., 2006. – 83 с.
4. Побурко Я.О. Основи організації регіональної статистики / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп. ред.). – Л., 2007. – 196 с.
5. Проблеми регіональної політики: Зб. наук. праць / НАН України; Інститут регіональних досліджень / М.І. Долішній (відп. ред.). – Львів, 2005. – 263 с.
6. Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми: Зб. наук. праць за матеріалами доп. міжнар. наук.–практ. конференції, Львів, 21–23 травня 2008 р. / Інститут регіональних досліджень НАН України / М.І. Долішній (ред.). – Львів, 2008. – 430 с.
7. Соціально–економічні проблеми управління розвитком регіону в умовах трансформації економіки: Зб. наук. праць / НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2009. – 306 с.
8. Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку: Матеріали доп. V Міжнародного конгресу українських економістів, Львів, 22–26 травня, 2009 р. / Інститут регіональних досліджень НАН України; Львівський національний ун–т ім. І. Франка – Л., 2009. – 466 с.

К.В. ПЕТРЕНКО,
к.е.н., доцент, Київський національний університет культури і мистецтв

Проблеми депресивності та глобальності в українському контексті

Стаття присвячена проблемам глобальності та депресивності в контексті державної регіональної політики. Визначено основні показники глобальності та вплив глобалізації на соціально–економічний розвиток територій.

Ключові слова: глобальність, депресивність, регіональна політика, розвиток територій.

Статья посвящается проблемам глобальности и депрессивности в контексте региональной политики.

Определены основные показатели глобальности и влияние глобализации на социально–экономическое развитие территорий.

Ключевые слова: глобальность, депрессивность, региональная политика, развитие территорий.

This article is dedicated to issues of globality and depression in the context of regional policy. Identified the main indicators of globality and globalization on socio–economic development of the territories.

Постановка проблеми. Глобалізація світогосподарських процесів супроводжується суперечливими наслідками. З одного боку, вона сприяє зростанню економічної ефективності світової економіки, зниженню трансакційних витрат за рахунок уніфікації виробничих процесів та адміністративних процедур відносно просторового переміщення товарів та послуг. Разом із тим вона приводить до загострення боротьби між територіями за енергоресурси, фінансові та інвестиційні ресурси, активізації тіньових соціально-економічних механізмів, а відтак це призводить до загострення соціальних та економічних проблем особливо депресивних територій. Тому нові виклики, що несе з собою глобалізація економічного простору, потребують належного теоретичного осмислення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні аспекти регіоналізації в умовах глобалізації світогосподарських процесів взагалі, а також природа та особливості європейської інтеграційної моделі зокрема досліджувалися у працях вітчизняних вчених В. Андрійчука, О. Білоруса, І. Бураковського, В. Будкіна, О. Власюка, В. Горбуліна, А. Гальчинського, В. Гейця, Б. Губського, М. Дудченка, Л. Кістерського, А. Кредісова, С. Кримського, Д. Лук'яненка, В. Новицького, Ю. Макогона, Ю. Павленка, Є. Панченка, Б. Панасюка, Ю. Пахомова, С. Пирожкова, А. Поручника, О. Рогача, В. Рокочої, А. Рум'янцева, В. Савчука, В. Сіденка, С. Соколенка, А. Філіпенка та багатьох інших, а також знайшли своє відображення у працях закордонних вчених Х. Балдершайма, Ю. Ваннопа, А. Вільямса, Б. Йохансона, М. Кітінга, М. МакДжиніса, Г. МакЛейда, Х. Патсі, А. Родрігеса-Посе, В. Салет, Дж. Сіма, К. Станлберга, М. Сторпера, А. Фалузі, Р. Хадсона, С. Харді, М. Харта та інших. У публікаціях М. Бурди, І. Валлерстайна, Р. Кларка, К. Калдера, Дж. Лессінджера, П. Ліндерта, М. Портера, Дж. Снокса, Дж. Хадсона, Й. Шумпетера регіональні аспекти розвитку пов'язуються з макроекономічними, передусім із впливом на них глобальних циклів. Концептуальні основи сталості внутрішніх регіонів та посилення їх зовнішньоекономічної відкритості досліджувалися у багатьох працях таких українських і російських економістів, як Е. Алаєва, А. Алімова, М. Бандмана, Р. Бурганова, О. Гранберга, Б. Данилишина, М. Долішного, С. Дорогунцова, Н. Зубаревич, Е. Кочетова, І. Іванова, Б. Лавровського, М. Лендел, І. Лукінова, М. Некрасова, Д. Прейгера, В. Пили, С. Романюка, О. Савченка, В. Симоненка, М. Тимчука та інших.

Метою статті є дослідження проблем регіонального розвитку в умовах глобалізації світогосподарських процесів і в європейській інтеграційній моделі зокрема, що спрямована на стимулювання ефективного соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Економічний, соціально-політичний, культурний розвиток людства в останній чверті ХХ ст. відбувається під знаком глобалізації. Її економічна складова пов'язана насамперед із джерелами, факторами, формами господарського поступу. Йдеться про інвестиції й технології, робочу силу, інтелектуальні й фінансові ресурси, менеджмент і маркетинг та ін. Таким чином, глобалізація стає по-

стійно діючим фактором і внутрішнього, і міжнародного економічного життя. Розгортання процесу глобалізації вирізняється суперечливим впливом на національні економіки та на весь перебіг сучасного світового господарського розвитку.

З одного боку, глобалізація небачено розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їхньої більш глибокої і всебічної участі в системі міжнародного поділу праці, з іншого – глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими й інвестиційними ресурсами, що становить реальну загрозу для країн із низькими і середніми доходами, а також для проблемних територій в середині країни.

Теоретичне осмислення проблем глобалізації розпочалося в 60-х роках ХХ століття. Але до цих пір ще ведуться дискусії щодо визначення терміна «глобалізація». Зокрема, Е. Гіденс трактує глобалізацію «як розширення світових зв'язків, які з'єднують віддалені регіони...»; Д. Гелд вважає: «Глобалізація передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками»; Р. Робертсон розуміє глобалізацію як «історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, що призводять до зростання одноманітності у житті народів планети». При визначенні терміна «глобалізація» існують такі підходи: 1) розуміння процесу як зміцнення зв'язків з найдальшими куточками планети; 2) як процеси наростання загальнолюдських інтересів у всіх сферах буття; 3) як виникнення спільних для людства проблем; 4) поширення на планеті однакових технологій, ідей і цінностей [5].

Таким чином, слід враховувати неоднозначність, різнопрямованість впливу глобалізації на розвиток різних груп країн та галузей сучасного виробництва. В процесі глобальних структурних трансформацій, що поступово поширюються на світовий економічний простір, перевагу отримують галузі обробної промисловості та сфери послуг. Сюди ж здійснюється перелив капіталу і кваліфікованої робочої сили. Водночас інші галузі відчувають гострий дефіцит факторів виробництва, посилюється їх депресивний стан (наприклад, вугільна промисловість). Іншим наслідком глобальних структурних змін стає процес деіндустріалізації, який розпочався ще в 70-ті роки ХХ ст. під впливом світової енергетичної кризи («голландська хвороба» деіндустріалізації). Нині позитивним проявом деіндустріалізації можна вважати розвиток сервісної економіки, неосферизацію виробництва, виникнення космічних технологій, поступовий перехід до неоекономіки, до постеконімічних форм суспільства. Негативний аспект деіндустріалізації полягає в загрозі повернення до застарілих, традиційних, архаїчних структур господарства в ряді країн, що розвиваються, та в перехідних економіках внаслідок їхньої не конкурентоспроможності та слабкості власної ресурсної бази економічного розвитку.

Глобалізаційні процеси також не знімають гостроти регіональних проблем. Наростає тенденція до зміцнення світових

зв'язків і взаємозалежностей. З одного боку, глобалізація все більше проникає в найвіддаленіші куточки планети, а з іншого – проблеми регіонів стають відомішими на загальнопланетарному рівні. Світовий рівень глобалізації визначається зростаючою економічною взаємозалежністю країн і регіонів, переплетінням їхніх господарських комплексів та економічних систем. Глобалізація на рівні окремої країни характеризується такими показниками, як відкритість економіки, частка зовнішньоторговельного обороту чи експорту у ВВП, обсяг зарубіжних інвестиційних потоків, міжнародних платежів та ін. Галузевий зріз глобалізації найкращим чином ілюструється співвідношенням обсягів зустрічної внутрішньогалузевої торгівлі до світового виробництва галузі, відповідним показником у сфері інвестицій, а також коефіцієнтом спеціалізації галузі, розрахованим на основі співвідношення національних і міжнародних експортних квот галузі. Нарешті, глобалізація на рівні компанії залежить від того, наскільки ефективно вона диверсифікувала свої надходження та розмістила свої активи в різних країнах з метою збільшення експорту товарів і послуг та використання місцевих переваг, пов'язаних із ширшим доступом до природних ресурсів та відносно дешевої робочої сили. Ступінь глобалізації компанії не в останню чергу визначається такими показниками, як міжнародне розосереджування надходжень від продажів та головних активів, внутрішньофірмова торгівля та відповідні технологічні трансфери.

Початок XXI століття переконливо свідчить, що регіоналізм і глобалізм не лише не суперечать, а й тісно доповнюють один одного, а отже регіональні проблеми можуть породжувати глобальні, і навпаки глобалізація відчутно може впливати на загострення проблем окремих територій.

У 90-ті роки XX ст. у країнах ЄС остаточно були визначені критерії віднесення регіонів до складу «депресивних». Відповідно до них було розроблено та впроваджено регіональну політику ЄС на 2007–2013 роки (яка отримала назву «політика згуртування», тобто вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку та досягнення на цій основі подальшого зближення, конвергенції всіх країн-членів та регіонів ЄС) ці критерії тісно узгоджені з такими цілями європейської регіональної структурної політики:

Ціль 1 – «Конвергенція» (Convergence objective) – поширюється на регіони (країни у складі ЄС), що відстають у розвитку за показником ВВП на душу населення. Якщо цей показник нижче ніж 75% від середнього по ЄС, такій країні надається допомога структурних фондів. До «депресивних» відповідно до першої цілі також відносяться малозаселені території (де щільність населення менше восьми мешканців на квадратний кілометр території), а також периферійні, найбільш віддалені від центру території (так звана ультрапериферія). Фінансування проектів у межах цієї цілі передбачає стимулювання розвитку європейських регіонів з відставою («депресивною») економікою, насамперед у напрямках активізації науково-дослідної та інноваційної діяльності;

формування мережі базової інфраструктури; стимулювання розвитку людських ресурсів та інформаційного суспільства.

Ціль 2 – «Регіональна конкурентоспроможність та зайнятість» (Regional Competitiveness and Employment objective) – допомога переважно надавалася «депресивним» регіонам ЄС, для яких традиційними є проблеми високого безробіття та низької зайнятості населення: Словаччина (де станом на кінець 2008 року безробіття становило 18,4%), Польща (14,8%), Болгарія (16%), Греція (15,9%) та Іспанія (14,4%) тощо. На цих територіях насамперед фінансуються проекти модернізації ринку праці шляхом фахового навчання, місцевих ініціатив у сфері працевлаштування та покращення доступу до робочих місць. Пріоритетом європейської регіональної політики відповідно до цієї цілі визнано: модернізацію системи освіти, фінансування професійної підготовки та працевлаштування (насамперед молоді та осіб, вивільнених внаслідок структурної трансформації регіональної економіки під впливом НТР); фінансування проектів, пов'язаних з удосконаленням умов на регіональному ринку праці тощо.

Ціль 3 – «Європейська територіальна кооперація» (European Territorial Cooperation objective) ставить за мету об'єднання місцевих та регіональних ініціатив, сприяння міжтериторіальній співпраці, обміну досвідом. У цьому напрямі приділяється увага розвитку транспортної мережі та транспортної інфраструктури як умовам активізації створення єдиного територіального простору для здійснення господарської та комунікаційної політики у межах ЄС та створенні на цій основі сприятливих умов для розвитку економіки депресивних територій. У рамках проекту допомоги розвитку регіонів до 2013 року в ЄС планується відбудувати та реконструювати близько 25000 км автомобільних доріг та біля 7700 км залізниці. Передбачається, що будівництво доріг, по-перше, сприятиме залученню до цього процесу місцевих ресурсів (у тому числі і «депресивних» територій), що надасть стимулів їх економічному розвитку і, по-друге, створення розвинутої транспортної інфраструктури сприятиме активізації підприємницької діяльності на містах, прискорить залучення місцевої економіки до загальноєвропейського економічного простору тощо.

Україна теж відчуває вплив глобалізації на соціально-економічний розвиток в країні. Аналіз реформування економічних відносин та вирішення регіональних проблем в Україні за роки її незалежності свідчить про те, що перехід економіки регіонів до ринкових відносин здійснювався недостатньо регульовано. Внаслідок цього відбулася руйнація звичних територіальних пропорцій, замість поступового нівелювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів спостерігається їхня подальша диференціація, наростання поляризації між регіонами за рівнями соціокультурного розвитку та потужністю економічного потенціалу. За цих обставин в Україні гостро постала необхідність формування та реалізації активної державної регіональної політики, яка б була спрямована на:

– розбудову нової системи державного управління, демократизації й формування громадянського суспільства, зміцнення системи місцевого самоврядування;

– реалізацію головних завдань регіонального розвитку, які визначено в Концепції державної регіональної політики України;

– забезпечення подальшого розвитку науково-технологічного, інноваційного й людського потенціалу, підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Також проблеми депресивних територій, зміцнення потенціалу регіонів потрібно розглядати у контексті євроінтеграційного курсу України. Інтегрування нашої країни в європейські структури потребує вироблення і реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами й управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу.

Більшість країн старих членів Європейського Союзу мають сформовану протягом багатьох десятиріч власну модель регіональної політики та систему її законодавчого забезпечення, натомість нові держави-члени формували свою систему законодавства з регіонального розвитку протягом кількох років, перед вступом до Європейського Союзу і отримали дуже вражаючі результати [4].

Значна увага, що приділяється проблемам регіонального розвитку, зменшення регіональних економічних і соціальних диспропорцій у країнах Європейського Союзу є підтвердженням того, що державна регіональна політика має розглядатися як один із найважливіших механізмів забезпечення сталого економічного зростання та суспільної злагоди в Україні. У країнах ЄС напрацьовано великий досвід у питаннях механізмів регулювання регіонального розвитку, підтримки депресивних територій, економічного й бюджетного вирівнювання [1, с. 178]. Нам необхідно використати

цей досвід, адаптувавши його найвагоміші досягнення до умов України.

Висновки

Сучасній регіональній політиці України в умовах глобалізації необхідно додати європейського рівня якості та системності, посиливши її такими елементами, як: а) пріоритети регіонального розвитку, що інтегруються із загальнодержавними пріоритетами; б) сукупність стратегічних індикаторів виконання пріоритетів (індикативних планів); в) засоби виконання цих пріоритетів (сукупність угод, цільових програм і проектів); г) узгоджені із визначеними пріоритетами галузеві програми розвитку секторів публічної сфери – освіти, науки, охорони здоров'я тощо; д) об'єкти управління; е) склад суб'єктів управління – сукупність органів влади, керівництво реального й фінансового секторів, представники громадськості; є) механізми та інструменти приватно-державного партнерства, що мають цільові орієнтири.

Література

1. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
2. Евстигнеева Л., Евстигнеев Р. Глобализация и регионализм: уроки для России // Общественные науки и современность. – 2004. – № 1.
3. Чужиков В.І. Регіональні інтеграційні стратегії постсоціалістичних країн Європи. – К.: «Кадри», 2003. – 297 с.
4. Чужиков В.І. Регіональний розвиток у європейському спільному економічному просторі (динамізація та структурні зміни): дисертація д-ра екон. наук: 08.05.01 / Київський національний економічний ун-т. – К., 2003.
5. Ярош Б.О., Ярош О.Б. Загальна теорія політики: Навч. посіб. для студ. спец. «Політологія» вищ. навч. закладів. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 240 с.

Ф.А. ВАЖИНСЬКИЙ,
к.е.н., с.н.с., ІРД НАН України,
А.В. КОЛОДІЙЧУК,
студент, Львівський НУ «Львівська політехніка»

Вплив економічної кризи на розвиток сільських територій

Проаналізовано негативні наслідки економічної кризи на розвиток сільських територій регіону та запропоновано заходи, спрямовані на мінімізацію їх негативного впливу.

Ключові слова: сільські території, криза, соціальна база, економічний розвиток, екологічний розвиток, інвестиції, прогноз.

Проанализированы негативные последствия экономического кризиса на развитие сельских территорий

региона и предложены мероприятия, направленные на минимизацию их негативного влияния.

Ключевые слова: сельские территории, кризис, социальная база, экономическое развитие, экологическое развитие, инвестиции, прогноз.

The negative consequences of economic crisis on development of rural territories of region are analysed and measures, directed on minimization of them negative influence, are offered.